

СМИСАО ЛИТУРГИЈСКОГ БЛАГОСЛОВА „МИРА”¹

Ненад С. Милошевић*
Универзитет у Београду,
Православни богословски
факултет

Апстракт: Полазећи од структуралне повезаности богослужбених последовања са догађајем који се одиграо док „враћа беху зајворена”, када је Господ Исус Христос ујединио мир апостолима који су били на окупу, аутор у овом раду излаже богословско-литургијски смисао размењивања поздрава мира између предстојатеља сабрања и оних који му саслужују у виду речи: „Мир свима – И духу твоме”. На примеру ове литургијске свештенорадње аутор појашњава разликовање благодатних надлежности које постоје у Цркви. Пошто су предстојатељи сабрања (епископи и презвитери) обдарени посебним благодатним даром како би служили конституисању литургијске заједнице, у раду је предочено на који начин харизма предстојатељства бива делатна, односно како из стања мировања поменути дар бива активан у циљу пројаве сабрања верних као Цркве.

Кључне речи: мир, предстојатељ, сабрање, саслуживање, благодатна надлежност, мировање и деловање благодатних дарова

Шта за савремене хришћане представља *блајослов мира*² на богослужењу, тојест свештениково узглашавање „Мир свима” уз одговор народа „И духу твоме”? Да ли је у питању специфичан литургијски

* nmilosevic@bfspc.bg.ac.rs.

¹ Овај рад је настао у оквиру пројекта „Српска теологија у двадесетом веку (бр. 179078)”, који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

² Литургијско, као и библијско, поимање речи *мир* битно се разликује од семантичког аспекта поменутог термина. Док значење речи у савременим језицима указује на спокојство, одсуство буке или рата и томе слично, библијско и литургијско значење речи указује на многоструко подробнији и садржајнији смисао. У Светоме Писму Старога Завета се, изузев наведених значења, под *миром* подразумева стање спасења и благостања, а у Новом Завету *мир* углавном има значење месијанског спасења (видети: Εὐαγγέλιον Θεοδώρου, *Eirēnē*, у: „Ὁρθόδοξικὴ καὶ ἡθικὴ ἐγκυκλοπαίδεια”, том 5, Ἀθήναι 1964, 440–441). Литургијски пак језик је прихватио она библијска значења речи *мир* која указују на Христа или Духа Светога, а често и на божанствену Тројицу.

гест којим предстојатељ поздравља народ окупљен на богослужењу, а који је истозначан сличним поздравима у разним другим приликама, укључујући и онај на улици или при сваком другом сусрету познаника: *Добар дан, Здраво, Помаже Бој?* Уколико је пак смисао исти, због чега се понавља више пута при истом „сусрету” (на истом богослужењу), а не само на његовом почетку и крају (*Мир свима и У миру изиђимо*), попут поздрава при уобичајеним сусретима и растанцима (*Добар дан* и *Довиђења*)?

Призивање мира или пак упућивање истог другим лицима при поздрављању несумњиво садржи молитвену жељу за задобијањем мира појединаца или заједнице у целости. Но ипак, наша конструкција међусобног литургијског поздрава предстојатеља и заједнице верних требало би да указује на нешто неупоредиво више од саме молитвене жеље за међусобним миром или измирењем, односно на измирење са Богом³. Чињеница да је поздрав инициран од свештенослужитеља и предстојатеља сабрања, што ће рећи онога који је на месту Божјем (Εἰς τόπον Θεοῦ)⁴, те да је његово обраћање упућено целој заједници која је наспрам њега, представља тајинствени (светотајински) израз међусобног општења, али и њиховог заједничког двига. Овај толико важан елемент у богослужењу не би требало поимати изван контекста синаксиса, благодатног сабрања многих у Духу Светоме (ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι)⁵ на једном месту (ἐπὶ τῷ αὐτῷ). Штавише, једино у наведеном контексту је и могуће на исправан начин разумети смисао и значај тог специфичног поздрава, односно уобичајеног литургијског поздрава.

³ Ово је, заправо, условно речено јер измирење са Богом и није ништа друго до коначни циљ. Следствено, поводом давања међусобног мира свештеника и народа на самом почетку Литургије, Исидор Пилусиот и Максим Исповедник истичу: „Свештеник са висине Престола говори Цркви: Мир свима! подражавајући Господа с Престола Вазношенога, Који Свој мир оставља и даје. А оно: И духу твоме! што народ одговара, то показује: Мир си нам дао, Господе, и међусобну слогу; али нам дај мир – нераздељиво сједињење с Тобом, да имамо мир Духом Твојим, Којега си у почетку стварања ставио у нас, те да будемо неоподеливи од љубави Твоје” (Ισιδώρου Πηλουσιώτου, *Ἐπιστολές, ΡΚΒ*, *Ἀπαντα τὰ ἔργα, Βιβλίον Α΄, Ἐπιστολές Α΄–Φ΄*, ΕΠΕ 1, Θεσσαλονίκη, 2000, 142–144; Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, *Ἑρωταποκρίσεις, Ἑρώτησις Α, 69*; Φιλοκαλία τῶν νηπτικῶν καὶ ἀσκητικῶν, ΕΠΕ 14Α, Θεσσαλονίκη, 1992, 314–317; превод на српски: Епископ Атанасије, *Христос нова Пасха – Божанствена Литургија*, 4, Београд–Требиње 2009, 427).

⁴ Ἰγνατίου Ἀντιοχείας, *Ἐπιστολή πρὸς Μαγνησίους*, 2, 6, Ἀποστολικοὶ πατέρες, *Ἀπαντα τὰ ἔργα* 4, ΕΠΕ 119, Θεσσαλονίκη, 1992, 184.

⁵ Стиче се утисак да у савремено доба карактеристични покрети свештенослужитеља, па и верних, немају неки особити смисао и значај. Изузев поздрава „мира”, ту је и међусобни целив свештенослужитеља у олтару и народа у храму на позив ђакона: „Љубимо једни друге...” и то непосредно после почетног благослова „мира” као увода у молитву Анафоре.

Пођимо најпре од одговарајућег појашњења самог карактера богослужбене заједнице. Члановима Цркве, тојест вернима, није спорно питање када се и како један скуп људи може третирати као благодатно сабрање, односно као црквена заједница, а када не. На први поглед могло би се рећи да овакво запажање није у целости умесно. Међутим, питање благодатности заједнице није тако једноставно, како би то, уосталом, могло проистећи на основу претходне констатације. Следствено, поменимо само неколико недоумица које ће оснажити овакво запажање: 1) да ли појединачна молитва верника има исти значај као и заједничка молитва двојице или више лица? 2) да ли је молитвено сабрање, рецимо у једном женском манастиру, које нема свештенослужитеља, снадбено подједнаком благодатном пуноћом којом је привилегована заједница на челу са свештенослужитељем? и 3) шта се подразумева под пуноћом благодати у заједници којој предстоји презвитер или епископ?

За очекивање је да у претходно назначеном контексту истицање *благодати* и њене *пуноће* може изазвати извесно негодовање, па је можда упутније скренути пажњу на *благодатну надлежност* *молитвене заједнице*, односно појединца који се моли. Дакле, овде није реч о снази молитве, која понекад, као што је познато, може бити снажнија код појединаца него код целих сабрања, већ се жели усредсредити пажња подвлачимо, на *благодатне надлежности* црквених структура. Коначно, питање гласи: шта су то, заправо, *благодатне надлежности*?

Одговор ћемо најпре потражити истрајавањем на разрешењу следећих питања: а) да ли појединац, ма колико био облагодатаћен, може да саврши неко од уставних богослужења? б) које су богослужбене надлежности заједнице (двојице или тројице сабраних у име Христово), предвођене свештенослужитељем, и в) зашто је својеобразна надлежност богослужбене заједнице коју предводи епископ?

Појединац је, као што је познато из Светога Писма, али и на основу многобројних примера из *Житија свештих*, у могућности да снагом своје вере задобије изобилне благодатне дарове, па чак и да горе премешта (Мат. 17, 20). Међутим, он није у позицији да савршава божанствену Евхаристију ни остале свете Тајне (осим крштења у нужди), нити да обави било коју свештенорадњу. Али, све ово може да чини свештенослужитељ када председава сабрањем и у свему овоме, истовремено, садејствује сваки појединац. Но ипак, ни таква заједница не може да у неким приликама савршава одређене свештенорадње које су условљене епископским чинодејствовањем, и то управо на Светој Литургији: да рукополаже, да освећује свето миро и да освећује жр-

твенике⁶. Све овде побројано је мање-више познато, али чини се да је овом приликом значајно истаћи један моменат, који би требало да буде кључни фактор у разумевању актуелног проблема. И у случају појединца, лаика или групе лаика, потом свештеника као појединца, па и самог епископа, истиче се моменат „сам”, што онда значи: када је он *лично сâм*, односно када није са свима осталима који сачињавају сабрање, он може да се моли и да чудотвори, али не може да врши пуноћу свога служења за које је постављен у Цркви. То, свакако, не подразумева да је лаик изван Литургије остао без благодатних дарова који га чине чланом Цркве, нити је свештеник изван Литургије лишен дарова свештеничке службе, као што то није ни епископ. Сажето казано, благодатни дарови сваког јерархијског степена, тојест сваког црквеног службовања, дати су ради конкретне службе. Изван богослужења ови дарови, условно речено, мирују.

Други важан моменат у разматрању задате теме јесте питање активирања благодатних дарова о којима је малопре било речи. Где је, дакле, граница између мировања и деловања благодатних дарова (τὰ χαρίσματα)? Такође, када харизме црквених структура постају дејствене?⁷ Током времена, како се поступно формирала свест о потреби непосредне „припреме” не само за приступање светом Причешћу већ и при свакој значајнијој фази савршавања божанствене Евхаристије, нарочито од стране свештенослужитеља, дошло је до опасности неразумевања такве праксе које води или ка истицању огољеног формализма или чак ка магијском тоталитаризму (као релевантан пример на овоме месту треба истаћи расправе поводом тропара трећег часа у Српској Православној Цркви у протеклом периоду). На овоме месту треба посебно истаћи праксу која, већ дужи временски период, чини саставни део актуелних службеника и требника. Реч је о такозваном *узимању времена* од стране свештенослужитеља пред савршавање Литургије, али и лаика при уласку у храм, нарочито пред приступање светом Причешћу. Такође, под овим подразумевамо исто то *узимање времена* од стране свештеника уз изговарање речи „Боже, очисти ме грешнога”, или „Боже, милостив буди мени грешном”; потом давање и

⁶ Видети: Ν. Μιλόσεβιτς, *Ἡ Θεία Εὐχαριστία ὡς κέντρον τῆς θείας Λατρίας*, Θεσσαλονίκη 2001, 258.

⁷ Индикативна је чињеница да су за православно поимање Цркве и благодати у њој оваква питања препозната као схоластичка. Међутим, уверили смо се да су и у прошлости, током развоја црквене историје, многа схоластичка питања дала значајан допринос просијању православног веровања. У овом контексту не можемо, а да не истакнемо како су спорови око епиклезе, конкретно око момента освећења светих Дарова, допринели актуализацији православног поимања епиклезе и од самих православних.

узимање (времена) благослова за конкретне радње током богослужења и тако редом. Зар све ово не би требало да обезбеди некакав допунски смисао личног удела у богослужењу? Поврх свега, да ли поимање оваквих појава треба да остане на нивоу „убичајених гестова личне побожности” или „указивања поштовања предстојатељу”, поготову ако оне бивају саставни део уставних рубрика у богослужбеним текстовима?

Овом приликом није потребно упуштати се у детаљну анализу наведених појава и њиховог литургијског смисла већ је значајно истаћи да је и овде реч о нечему што би могло да упућује на актуелни литургијски поздрав „мир свима” и на отпоздрав „и духови твојему”, али ни приближно значајан као сâм поздрав.

*

Претходно је већ истакнуто да се специфичност поздрава *Мир свима* читује и у његовом понављању током појединачних богослужења: на Литургији четири пута, на вечерњи два пута (односно три пута), на јутрењи такође двапут⁸, као и при другим свештенорадњама, углавном двапут⁹. За вишеструко понављање *йоздрава мира*, прецизније на божанственој Литургији, Свети Јован Златоуст примећује: „Када уђе предстојатељ Цркве, одмах говори *Мир свима*; када беседи, *Мир свима*; када благосиља, *Мир свима*; када се целивате заповеда, *Мир свима*; када се Жртва саврши, *Мир свима*; и у међувремену опет говори, *Благодати вам и мир*”¹⁰. Разлог овом вишеструком понављању, према нашем мишљењу, треба тражити у самом смислу актуелног поздрава мира, којим „Христос, као Отац мира, земаљско и небеско у

⁸ У осталим последовањима дневног круга владајућег монашког типика – полуноћница, први, трећи, шести и девети час, изобразитељна и мало повечерје – нема благослова мира, док је у последовањима азматског типика – трећешестог часа (тритекти) и панихиде овај поздрав истакнут. Разлог овој разлици у последовањима два типика лежи у обавезности учешћа свештенослужитеља (азматски) и могућности савршавања последовања без учешћа свештенослужитеља (монашки). Код ове поделе изузетак чини велико повечерје, које пред молитвом отпуста „Владико многомилостиви...” садржи благослов мира. Разлог томе је, свакако, популарност овог последовања у парохијској пракси посних дана, што ће рећи и навечерја Рождества Христовог и Богојављења (молитва отпуста литије), када се велико повечерје уграђује у свеноћно бденије празника, као и током простих дана Велике Четрдесетнице.

⁹ У оним чинопоследовањима која садрже читања постоје два благослова мира – пре Еванђеља и пред молитвом главопреклоњења (отпусна молитва), а код осталих само један, и то пре отпуста.

¹⁰ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κολασσαεῖς, Ὀμιλία Γ'*, Ἀπαντα τὰ ἔργα 22, ΕΠΕ 59, Θεσσαλονίκη, 1983, 144.

јединство приводи (Ис 9,6)”¹¹. Ограничићемо се овде само на један, и то кључни, елеменат, који нас, уводећи у сферу другачијег поимања литургијског времена, сматрамо, директно упућује на смисао актуелног поздрава, тојест благослова *мир свима*¹². Одговарајући пример у том погледу јесте одељак из Јовановог Еванђеља о првом Спаситељевом јављању Дванаесторици после Васкрсења:

„А кад би увече онога првога дана седмице, и док су враћа била затворена, где се бејаху ученици његови сабрали, због страха од Јудеја, дође Исус и стаде на средину и рече им: Мир вам! И ово рекавши, показа им руке и ребра своја. Тада се ученици обрадоваше видевши Господа. А Исус им рече ојетим: Мир вам! Као што је Отац послао мене, и ја шаљем вас. И ово рекавши, дуну и рече им: Примите Духа Светог! Којима ојроситише грехе, ојрашћају им се; и којима задржише, задржани су” (Јов. 20, 19–20).

Опис овога догађаја, који је у суштини прва пројава новозаветне Цркве, односно сабрања свих на једном месту око Васкрслог Господа у Духу Светом, указује на уставну форму Литургије у њеном телетургичком, али и мистириолошком садржају. Ово, свакако, упућује на став да је сваки сусрет са Васкрслим Христом евхаристијски и уједно тајинствени (светотајински) догађај. Обратимо пажњу на изложени редослед догађаја:

- 1) Господ се представља окупљенима поздравом *Мир вам*. Овде је веома важно приметити да на овај Господњи поздрав нема никаквог одговора од стране присутних апостола, што свакако указује на особитост Спаситељевог поздрава. То, дакле, није био уобичајени поздрав, тојест свакодневни поздрав *Šalom*;
- 2) После поздрава Господ им показује Своје руке и ребра, уверавајући их на тај начин да је то заиста Он Који је пострадао на Крсту и био погребен, а не неко привиђење. Уверивши се у реалност догађаја, ученици то потврђују својом радошћу: „Тада се ученици об-

¹¹ Σωφρονίου Ἱεροσολύμων, Λόγος περιέχων τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἅπασαν ἱστορίαν καὶ λεπτομερῆ ἀφήγησιν πάντων τῶν ἐν τῇ Θεῷ ἱερουργίᾳ τελουμένων, PG 87.3, 3997B.

¹² То је, према Симеону Солунском, „мир који нас сједињује са Богом и са анђелима, и који нам дарује добра и у садашњости и у будућности, мир Христов који нема никаквог ограничења, а који нам је одлазећи на страдања оставио у наслеђе, и када је васкрсао прво нам је њега (мир) изговорио и дао нам га засадивши га међу нас...” (Συμεὼν Θεσσαλονίκης, Περὶ τῶν ἱερῶν χειροτονιῶν, Κεφ. ΣΛ', PG 155, 444CD).

радоваше видевши Господа”, јер су се испуниле Христове речи „да ће се њихова жалост претворити у радост (Јов. 16, 20)”¹³;

- 3) Одмах потом, Он по други пут изговара поздрав *Мир вам*, што је нова и убедљива потврда својеобразности поздрава;
- 4) Следствено, настављајући обраћање сабранима, Господ вели: „Као што је Отац послао мене, и ја шаљем вас”;
- 5) „И ово рекавши, дуну и рече им: Примите Духа Светога!, односно као да им је казао: „Примите божанску моћ и свемоћ, божанску силу и свесилу, божанску љубав и свељубав, божанску истину и свеистину, божански живот и свеживот”¹⁴;
- 6) „Којима опростите грехе, опраштају им се; а којима задржите, задржани су”. Примивши Духа Божијег *на меру* „примили су оно што им даје власт и право да уклањају грехе из душа људских, да их уништавају”¹⁵.

На основу овог сажетог одељка могуће је у назнакама препознати структуру тајинствених (светотајинских) последовања Цркве, првенствено божанствене Литургије: 1) синаксис – „А када би увече онога првога дана седмице... где се беху ученици његови сабрали... дође Исус и стаде на средину...” (Јов. 20, 19); 2) благослов *мира* – „... И рече им: Мир вам!” (Јов. 20, 19); 3) поука – „И ово рекавши, показа руке и ребра своја” (Јов. 20, 20); 4) Благослов *мира* – „А Исус им рече опет: Мир вам!” (Јов. 20, 21); 5) анамнеза – „Као што је Отац послао мене, и ја шаљем вас” (Јов. 20, 21); 6) епиклеза – „И ово рекавши, дуну и рече им: Примите Духа Светога!” (Јов. 20, 22); 7) назначење (*intercessio*) – „Којима опростите грехе, опраштају им се, а којима задржите, задржани су” (Јов. 20, 23).

Према овом обрасцу, сваки свештеник, односно епископ, који је на божанственој Евхаристији на месту Васкрслога Христа, при самом почетку Литургије стаје пред сабрање и поздравља их дајући им мир¹⁶, али и на другим наведеним местима током Литургије¹⁷, управо онако

¹³ Отац Јустин Поповић, *Тумачење Светој Еванђеља по Јовану* (Београд, 1989), 209.

¹⁴ *Ишо*.

¹⁵ *Ишо*.

¹⁶ Треба напоменути да је у древности Литургија свих богослужбених форми започињала поздравом мира: „Мир свима” или „Мир вама”.

¹⁷ Видети: Ненад Милошевић, *Поклоњење ономе ишо знамо*, Београд–Врњци 2019, 26–27.

како је то Сâм Господ учинио после Васкрсења јавивши се Дванаесторици, који беху сабрани у Сионској горњици иза затворених врата.¹⁸ Смисао поздрава *мира* у наведеном еванђелском одељку је очевидан. Тек после његовог упућивања сабранима, *иза затворених врата*, отварају им се духовне очи којима препознају Господа¹⁹, док је истинитост тога догађаја потврђивала радост која их је тада обузела. Христос овим поздравом „као да вели: *мир* духу вашем који је запрепашћен мојом појавом!...”²⁰ Треба имати на уму да је благодатна снага *мира* овом приликом остварена непосредним присуством Христовим, а да Његов поздрав „Мир вам”, уствари значи исто као да је рекао: „Ја сам! Када сам Ја међу вама, онда је и мир мој са вама!” Само присуство Христово није довољно да би Га очевици прихватили; јер, они су уплашени, збуњени и узбуђени²¹, па је зато неопходно да им се Он дâ, што ће рећи да дарује Себе благодаћеним речима „Мир вам”, како би Га они прихватили и Њиме се причестили, односно да би се њихов страх претворио у радост, као што је посведочено: „Тада се ученици обрадоваше видевши Господа” (Јов. 20, 20)²².

У Литургијама пак, поред овог актуелног поздрава, среће се и један другачије формулисан поздравни благослов, и то на самом почетку пролога Анафоре: *Благодати Господа нашега Исуса Христа и љубав Бога и Оца и заједница Светиога Духа да буде са свима вама*, и одговор народа: *И са духом твојим*.²³ Иако по мишљењу блаженопочившег професора Панајота Трѣмбеласа овај апостолски поздрав, преузет из *Друге посланице Коринћанима* (2Кор. 13, 14), није употребљаван у првобитној форми Литургије²⁴, не може, а да не буде схваћен као конкретнији и целовитији израз, који се исказује и кроз благослов *мира*. Истовремено, треба нагласити да ми овде немамо простора да се задржавамо у расправи која би се тичала сличности или повезаности

¹⁸ Ср. Γρηγορίου ἱερομονάχου, *Ἡ θεία Λειτουργία*, Ἀθήναι 1987, 313.

¹⁹ Разлог због којег сабрани апостоли на Спаситељев поздрав *Мир вам* не одговарају *И духу твоме* је тај што је Он тај Мир који им се даје, Мир који им је отворио очи и учинио их причасницима Његовог присуства.

²⁰ Отац Јустин Поповић, *Тумачење Светиога еванђеља по Јовану*, 209.

²¹ Ср. *Исхо*.

²² *Исхо*. У прилог овоме треба навести и речи Светог Симеона Солунског које гласе: „Ово је, дакле, мир нашега Спаситеља који превазилази сваки ум; он је наследство наше, слатко име и вечна нада, како би били једно са Њиме и са Оцем Његовим и са Светим Духом, како се молио” (Συμεὼν Θεσσαλονίκης, *Περὶ τῶν ἱερῶν χειροτονιῶν*, Кеф. ΣΛ', PG 155, 444C).

²³ У Литургијама западне литургијске породице на том месту је заступљен сажети поздрав исте садржине: *Dominus vobiscum* (Господ са вама), са одговором: *Et cum spiritu tuo* (И са духом твојим).

²⁴ П. Τρεμπέλα, *Αἱ τρεῖς λειτουργίαι*, Ἀθήναι 1982, 96.

ова два наизглед различита, а у суштини иста поздрава, будући да се овом приликом првенствено усредсређујемо на смисао међусобног поздрава као таквог.

Поменути благослов, дакле, по речима Светога Николе Кавасиле, „призива нам од Свете Тројице добро – *сваки савршени дар* (Јак. 1, 17)”²⁵, јер, како истиче један други отац Цркве, наш старији савременик Свети Јустин Нови, „Њиме и кроз Њега (Христа, Анђела мира) дате су нам у Цркви све божанствене силе Пресвете Тројице, помоћу којих се сваки хришћанин отројичује, по мери своје вере и својих подвига. У сваком хришћанину делује Својом божанском силом и Бог Отац, и Бог Син, и Бог Дух Свети. Другим речима: Света Тројица дела (делује) у Цркви благодаћу Богочовека Христа”²⁶. *Благодати Господа нашег Исуса Христа* је, истиче Светитељ, „сав Бог са свима божанским силама које изграђују спасење човеку...”²⁷ То што Свети Златоуст истиче да се свештенослужитељ „не дотиче предложених (Дарова) док се не помоли за благодат од Господа, и ви му кажете: „И са духом твојим”²⁸, указује на значај тог међусобног поздрава, односно благослова, „подсећајући се на то да, бивајући ту, он (свештенослужитељ) ништа не чини, нити су предложени Дарови остварења људске природе, већ благодат Духа, која је присутна и лебди изнад свих, уготовљава ону тајинствену Жртву”²⁹.

Сходно овим Златоустовим речима, могло би се закључити да се сав смисао актуелног благослова састоји у „подсећању”, односно да му је сврха искључиво дидактичка. Златоуст је, међутим, у наставку експлицитан: „Немој, дакле, гледати на природу (човечју) коју видиш већ усмери своју мисао ка невидљивој благодати”³⁰, истичући „благодат Духа”³¹ која освећује свете Дарове. Дакле, благослов који

²⁵ Νικόλαου Καβάσιλα, *Εἰς τὴν θεῖαν Λειτουργίαν*, KZ', Φιλοκαλία τῶν Νηπτικῶν καὶ Ἀσκητικῶν, ΕΠΕ 22, 136.

²⁶ Отац Јустин Поповић, *Тумачење Посланице Прве и Друге Коринћанима Светиога аѿосѿола Павла*, Београд 1983, 478.

²⁷ *Исѿо*.

²⁸ Ἰωάννου Χρυσόστομου, *Εἰς τὴν Ἀγίαν Πεντηκοστήν, Ὁμιλία Α'*, Ἀπαντα τὰ ἔργα 36, ΕΠΕ 62, Θεσσαλονίκη, 1983, 312.

²⁹ *Исѿо*.

³⁰ Исто.

³¹ „А плод Духа јесте: љубав, радост, мир...” (Гал. 5, 22). Из ових Павлових речи се јасно види да „мир” као плод Духа Светога носи и етичку садржину коју хришћани деле међусобно, а који је потребан сваком човеку, имајући у виду да љубав, мир и радост имају прави и истински садржај онда када произилазе од Онога који је сушта Љубав, Радост и Мир. Дакле, Дух који јесте истински Мир, раздаје се у виду Његових благодатних дарова, енергија којима Он реализује Своју присутност у заједници.

упућују верни свештенослужитељу: *И са духом твојим*, или *И духу твоме*, нема за циљ да се том молитвеном жељом умири дух његов, јер овде „дух” јесте „благодат Духа Светога, којом они који су му поверени верују да он има приступ свештенству. Јер, тако говори Свети Павле: (Бог) коме Духом својим служим у Еванђељу Сина Његовог (Рим. 1, 9), као да говори: благодаћу Духа Светога, која ми је дана да испуним службу Еванђеља и којом сте се, сви ви, ујединили с мојим духом; то јест: ја сам од Бога примио да будем у стању извршити то и друге сличне ствари, а нисам мислио за покој свога духа”³².

И, на самом крају, мисао нас води ка закључку да је смисао међусобних поздрава—благослова свештенослужитеља и верника на Литургији, као и при другим Тајнама и обредима, на првом месту активирање харизми свештенослужитеља, са једне стране, и присутних верника, са друге стране. Усуђујемо се тврдити да је овде реч о превасходној епиклези конституисања евхаристијске заједнице. Када постоји онај ко може да упути благослов *мира* и када су присутни они који одговарају речима „и духу твоме”, онда се пројављује Црква у свој сили својој, у Христу *Који је мир наш*³³, Који „утеловљује овде и сада” мир „који кушају верни учешћем у његовом искупитељном делу”³⁴. Понављање пак овог поздрава—благослова више пута током Литургије, и то увек пред њене главне моменте, попут саме епиклезе за освећење Дарова, происходи из саме природе историјске Цркве, што ће рећи из стања несавршене природе човекове, „да не изгубимо што смо већ стекли већ да то до краја задржимо”³⁵.

* * *

³² Teodor Mopsuestijski, *Katehetske homilije*, 37, predgovor, uvod i prijevod: Tomislav Zdenko Tenšek OFM cap (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2004), 164.

³³ „А архијереј гласно нека каже ‘мир свима’, или ‘мир вама’; сви остали одговоривши ‘и духу твоме’ приклонивши главе, јер је он (мир) сједињење и мир са Христом и светима Његовим” (Συμεὼν Θεσσαλονίκης, *Περὶ τῶν ἱερῶν χειροτονιῶν*, Κεφ. ΣΛ’, PG 155, 444CD).

³⁴ Βασιλίου Στογιάννου, *Ἑρμηνευτικὰ μελετήματα* (Θεσσαλονίκη, 1988), 323.

³⁵ Νικολάου Καβάσιλα, *Εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν*, KZ’, 138. Имајући у виду овакву функцију благослова мира, као и одговора народа Божијег, сматрамо погрешним да на Литургији благосиља било ко осим началствујућег свештенослужитеља. Благослов мира треба да упућује началствујући свештенослужитељ, јер благодат његовог свештенодејствовања треба да буде активирана за свештенодејствовање оног дела Литургије који предстоји. Одступање од овог поретка неминовно доводи до поремећаја благодатних надлежности свештенослужитеља у Литургији, са свим последицама.

Библиографија

Извори:

- Ἰγνατίου Ἀντιοχείας. *Ἐπιστολή πρὸς Μαγνησίους*, Ἀποστολικοὶ πατέρες. Ἄπαντα τὰ ἔργα 4. ΕΠΕ 119. Θεσσαλονίκη. 1992. 178–195.
- Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου. *Ἐπιστολές*. ΡΚΒ'. Ἄπαντα τὰ ἔργα. Βιβλίο Α'. Ἐπιστολές Α'.–Φ'. ΕΠΕ 1. Θεσσαλονίκη. 2000. 142–144.
- Ἰωάννου Χρυσοστόμου. *Εἰς τὴν Ἁγίαν Πεντικοστήν*. Ὁμιλία Α'. Ἄπαντα τὰ ἔργα 36. ΕΠΕ 62. Θεσσαλονίκη. 1983. 292–329.
- Ἰωάννου Χρυσοστόμου. *Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κολασσαείς*. Ὁμιλία Γ'. Ἄπαντα τὰ ἔργα 22. ΕΠΕ 59. Θεσσαλονίκη. 1983. 130–149.
- Јустин Поповић. *Тумачење Посланице Прве и Друге Коринћанима Свеѡоia αἰο-сѡола Павла*. Београд: 1983.
- Јустин Поповић. *Тумачење Свеѡоi Еванђеља ѡо Јовану*. Београд: 1989.
- Μαξίμου Ομολογητοῦ. *Ἑρωταποκρίσεις*. Ἑρώτησις Α,69. Φιλοκαλία τῶν νηπτικῶν καὶ ἀσκητικῶν. ΕΠΕ 14Α. Θεσσαλονίκη. 1992. 314–317.
- Νικολάου Καβάσιλα. *Εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν*. ΚΖ'. Φιλοκαλία τῶν Νηπτικῶν καὶ Ἀσκητικῶν. ΕΠΕ 22. 134–139.
- Συμεῶν Θεσσαλονίκης. *Περὶ τῶν ἱερῶν χειροτονιῶν*. Κεφ. ΣΛ'. ΡG 155, 444BCD.
- Σωφρονίου Ἱεροσολύμων. *Λόγος περιέχων τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἅπασαν ἱστορίαν καὶ λεπτομερῆ ἀφήγησιν πάντων τῶν ἐν τῇ Θεῷ ἱεουργίᾳ τελουμένων*. ΡG 87.3, 3981B–4004D.
- Teodor Mopsuestijski. *Katehetske homilije*. Predgovor, uvod i prijevod: Tomislav Zdenko Tenšek OFM cap. Kršćanska sadašnjost. Zagreb. 2004.

Литература:

- Γρηγορίου, ἱερομονάχου. *Ἡ θεία Λειτουργία*. Ἀθήναι. 1987.
- Јевтић, Атанасије. *Хрисѡс нова Пасха – Божансѡвена Лиѡурѡја* 4. Београд–Требиње. 2009.
- Μιλόσεβιτς, Νέναντ. *Ἡ Θεῷ Εὐχαριστία ὡς κέντρον τῆς θεῷς Λατρίας*. Θεσσαλονίκη. Π. Πουρναρά. 2001.
- Милошевић, Ненад. *Поклоњење ономе шѡо знамо*. Београд–Врњци. Центар за литургичке студије MONS НАЕМUS и Интерклима графика. 2019.
- Στοιάννου, Βασιλίου. *Ἑρμηνευτικὰ μελετήματα*. Θεσσαλονίκη. Π. Πουρναρά. 1988.
- Τρεμπέλα, Παναγιώτη. *Αἱ τρεῖς λειτουργίαι*. Ἀθήναι². 1982.
- Θεοδώρου, Εὐαγγέλου. „Εἰρήνη”. *У Ὁρησκευτικῇ καὶ ἡθικῇ ἐγκυκλοπαιδεῷ*. Τ. 5. 440–441. Ἀθήναι. 1964.

Примљено: 2. 11. 2023.

Одобрено: 30. 11. 2023.

Nenad S. Milošević

University of Belgrade, Faculty of Orthodox Theology

THE MEANING OF LITURGICAL BLESSING „PEACE BE WITH ALL”

Summary: *With the assumption that liturgical rites correspond to those events that took place “the doors were locked”, when the Lord Jesus Christ has given peace to the assembled apostles, this work delves into the theological and liturgical significance of the exchange of the greeting of peace between leader of assembly and those who are participating and concelebrating, encapsulated in the phrase: „Peace be with all — And with your spirit”. Being focused on these sacred actions, the author elucidates the distinction between the authorities gifted by grace of the Holy Spirit, which are existing in the Church. Since the assembly leaders (bishops and presbyters) are endowed with special gift of grace, so that they serve in constitution of the liturgical assembly, this work tries to explain how the charism of headship sets in motion, namely how it starts from a state of repose of the already-mentioned gift in effort to be reactivated so that the gathering of the faithful Christians manifests as the Church.*

Key words: *peace, leader of assembly, gathering, concelebration, authority gifted by grace, repose and reactivation of the gifts of grace.*